

ОПТИМІЗАЦІЯ ПЛОЩ ЗЕМЕЛЬНИХ УГІДЬ З УРАХУВАННЯМ ПОКАЗНИКІВ ЗОНУВАННЯ ЗЕМЕЛЬ

Визначено оптимальні площі ріллі, природних кормових угідь, лісів та інших лісовкритих площ на території Білопільського та Борівського адміністративних районів з урахуванням їх зональної приналежності до лісостепової та степової зони. Зазначені показники зіставленні з отриманими даними по Україні з метою удосконалення механізму використання та управління земельними ресурсами в ринкових умовах.

Ключові слова: оптимізація структури угідь, зонування земель, управління земельними ресурсами.

Земля є основним національним багатством нашої держави [1]. Важливу роль для її збереження відіграє механізм використання та управління земельними ресурсами, котрий діє за принципом від загального до часткового і навпаки. Слід розробити механізм, який би задав напрямок переходу ведення сільського господарства від екстенсивного (за рахунок збільшення площ земель) до інтенсивного способу, що характеризується застосуванням на виробництві сучасних наукових технологій та впровадження досягнень науково-технічного прогресу. Для цього перш за все слід визначити оптимальні площі угідь на території окремих адміністративно-територіальних одиниць з урахуванням їх зональної приналежності.

Проблему структурної незбалансованості площ земельного фонду, яка погіршує ефективність використання та не відповідає вимогам раціонального використання земель, призводить до появи еродованих площ земель під сільськогосподарськими угіддями, піднімали у своїх працях такі науковці, як Бяллович Ю. [3], Гойке Е. [8], Канаш О. [4-5], Краснолуцький О. [6], Мартин А. [6], Риборські І. [8], Созінов О. [9], Стойко Н. [10] та ін.

Важливим завданням у сфері земельних відносин є приведення до оптимального показника структури угідь на території досліджуваних адміністративних районів з метою перенесення отриманих показників на місцевий, регіональний та національний рівні для створення єдиного механізму управління та підтримки екологічної стабільності території.

У якості об'єктів дослідження було обрано два адміністративні райони, які належать до різних природно-сільськогосподарських зон. Зонування земель як захід здійснюється на території визначеної адміністративно-територіальної одиниці та є альтернативою в системі управління земельними ресурсами при забезпеченні використання земель згідно з їх цільовим призначенням.

Природно-сільськогосподарське зонування (районування) території відповідно до ст. 179 ЗК України [2] є інформаційною базою для ведення Державного земельного кадастру, базисом для оцінки земель і розроблення землевпорядної документації щодо їх використання та охорони, основою для поділу земель за цільовим призначенням з урахуванням природних умов, агробіологічних вимог сільськогосподарських культур, розвитку

господарської діяльності та пріоритету вимог екологічної безпеки, установлення вимог щодо раціонального використання земель відповідно до району (зони), визначення територій, що потребують особливого захисту від антропогенного впливу, установлення в межах окремих зон необхідних видів екологічних обмежень у використанні земель з урахуванням геоморфологічних, природно-кліматичних, ґрунтових, протиерозійних та інших особливостей територій.

Природно-сільськогосподарське районування будується за системою, яка становить ієрархічні взаємно підпорядковані таксономічні одиниці – від природно-сільськогосподарської зони до природно-сільськогосподарського району.

Білопільський район розташований у центральній частині Сумської області лісостепової зони. Характеризується недостатньо теплим, вологим агрокліматом та належить до Липоводолинсько-Білопільського природно-сільськогосподарського району. Борівський район розташований у південно-східній частині Харківської області степової зони. Характеризується недостатньо вологим, теплим агрокліматом. Належить до Борівського природно-сільськогосподарського району. Ієрархічна підпорядкованість адміністративних районів природно-сільськогосподарським таксонам наведена на рис. 1.

Загальна площа Білопільського району складає 144311,00 га, Борівського - 87533,00 га. Білопільський район характеризується великою питомою вагою сільськогосподарських земель (87,64%), які значно перевищують показники по Борівському району (78,87%) та середні показники по Україні (70,90%).

У складі сільськогосподарських земель переважають сільськогосподарські угіддя (рілля, перелоги, багаторічні насадження, сіножаті, пасовища), а також незначні площі несільськогосподарських угідь (господарські шляхи, виробничі будівлі та двори тощо).

На території досліджуваних районів велику питому вагу (біля 80%) від загальної площі сільськогосподарських угідь займає рілля, що свідчить про сільськогосподарський напрямок розвитку районів, особливо галузі рослинництва.

Так станом на 01.01.2011 р. на території

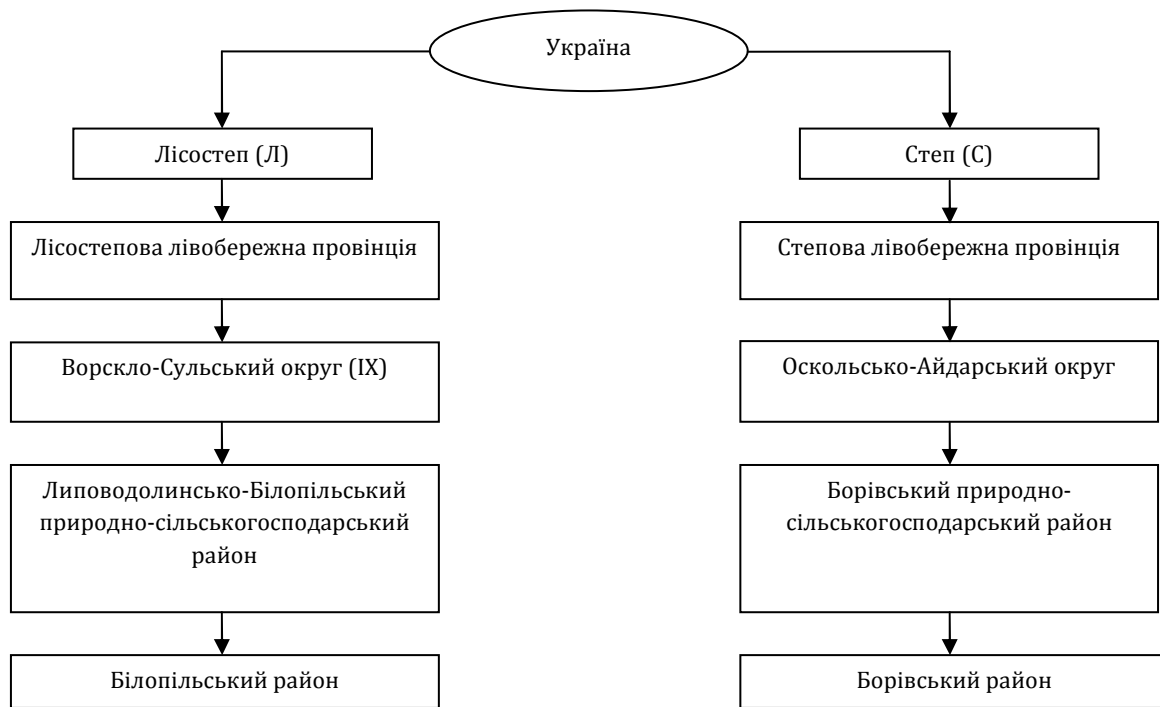

Рис. 1. Ієрархічна приналежність Білопільського та Борівського районів до таксономічних одиниць природно-сільськогосподарського районування

Білопільського району налічується 123409,93 га сільськогосподарських угідь, з них рілля займає площу 99938,92 га. Площа сільськогосподарських угідь Борівського району станом на 01.01.2011 р. становить 67342,70 га, з них рілля - 54713,82 га.

Природні кормові угіддя на території досліджуваних адміністративних районів представлені сіножатями та пасовищами. Станом на 01.01.2011 р. площа сіножатей у Білопільському районі складає 12455,61 га, пасовищ - 9048,25 га. На території Борівського району площа сіножатей станом на 01.01.2011 р. становить 1584,12 га, пасовищ - 8872,17 га.

У Борівському районі налічуються значні площі лісів та лісовкритих площ (10097,50 га чи 11,54% від загальної площі району), що зумовлено географічним розташуванням району. На території Білопільського району таких територій значно менше (відповідно ліси та інші лісовкриті площі займають 6210,15 га чи 4,31%). По Україні показник лісистості території складає 17,57%, що значно вище за показники за наведеними районами (коефіцієнт співвідношення для Білопільського району складає 0,3, для Борівського - 0,7), але нижче за норми оптимальної лісистості для України (20%). Оптимальна лісистість для зони лісостепу, у якій знаходиться Білопільський район, складає 18%, для зони степу, у межах якої розміщений Борівський район, - 9% [1]. Отже показники лісистості Борівського району перевищують на 2,54% оптимальні показники по степовій зоні, а лісистість Білопільського району є недостатньою (на 13,69% менше за оптимальну по лісостепу).

До господарського використання на території Білопільського району залучено 96% його території, Борівського - 93%, загалом по Україні близько 92%, у природному стані (ріки, озера, болота, гори) перебуває лише 4% на території Білопільського району, близько

7% на території Борівського та 8% земель по Україні. Показники розораності сільськогосподарських угідь районів перевищують середні показники по Україні.

Україна за показниками розораності території займає позицію лідера серед країн світу. Так для США показник розораності території складає 27%, Франції - 42%, Німеччини - 33%. Причиною наявності великої розораності території нашої держави є спадок радянської адміністративно-командної системи ведення сільського господарства, сприятливі природно-кліматичні умови, аграрний напрямок розвитку країни.

Екологічний стан агроландшафту оцінюють за співвідношенням: рілля - природні кормові угіддя - ліси та лісовкриті площі. Для України як екологічно чистої сировинної зони це співвідношення має бути 1:1,6:0,6 [5]. Фактичне ж співвідношення по Україні складає 1:0,2:0,3, по Білопільському району - 1:0,2:0,1, по Борівському району - 1:0,2:0,2. Розораність території по Україні становить 53,81%, по Білопільському району - 69,23%, по Борівському району - 62,49% (табл. 1).

Обчислені коефіцієнти співвідношення фактичних площ угідь Білопільського та Борівського районів. Так для ріллі цей коефіцієнт складає 1,8, для природних кормових угідь - 2,0, для лісів - 0,6.

Враховуючи рекомендовані загалом для України та її природно-сільськогосподарських зон показники лісистості території, наведені вище, розраховано оптимальні площі угідь, рекомендовані з метою створення екологічно чистих сировинних зон. Для Борівського району, у зв'язку з тим, що фактична лісистість території перевищує рекомендовану оптимальну для степової зони на 2,54%, показники оптимальної лісистості території були прийняті на рівні фактичної на час розрахунку.

Рекомендованими коефіцієнтами співвідношення оптимальних площ ріллі, природних кормових угідь та

Таблиця 1. Розрахунок оптимального співвідношення угідь та допустимої розораності території в Білопільському та Борівському районах, загалом по Україні*

Назва адміністративно-територіальної одиниці	Площа адміністративно-територіальної одиниці, тис. га	Площа угідь фактична, тис. га			Площа угідь оптимальна, тис. га			Розораність території фактична, %	Розораність території оптимальна, %
		рілля	природні кормові угіддя	ліси та лісовкриті площі	рілля	природні кормові угіддя	ліси та лісовкриті площі		
Білопільський район	144,31	99,9	21,5	6,21	43,3	69,3	26,0	69,23	30,00
Співвідношення угідь на території Білопільського району	-	1	0,2	0,1	1	1,6	0,6	-	-
Борівський район	87,53	54,7	10,5	10,10	16,8	26,9	10,1	62,49	19,23
Співвідношення угідь на території Борівського району	-	1	0,2	0,2	1	1,6	0,6	-	-
Коефіцієнт співвідношення основних показників Білопільського району до показників по Борівському району	1,6	1,8	2,0	0,6	2,6	2,6	2,6	1,1	1,6
Україна	60354,8	32478,4	7899,5	10601,1	20118,3	32189,2	12071,0	53,81	33,33
Коефіцієнт співвідношення угідь по Україні	-	1	0,2	0,3	1	1,6	0,6	-	-

*Розроблено автором за власними дослідженнями

лісів та інших лісовкритих площ на території Білопільського та Борівського районів є коефіцієнт 2,6.

Розраховано оптимальну рекомендовану розораність території. Для України вона складає 33,33%, для Білопільського району, розташованого в лісостеповій зоні, - 30,00%, для Борівського району, розташованого в степовій зоні, - 19,23%. Коефіцієнт співвідношення Білопільського до Борівського району за показником оптимальної розораності території становить 1,6 та дорівнює коефіцієнту співвідношення за загальною площею.

Важливими заходами з оптимізації структури угідь як на території досліджуваних районів, так і України загалом має стати визначення відсотка вилучення з обробітку деградованих та малопродуктивних земель та створення відповідно до Державної програми, їх залуження, заліснення чи трансформація в інші угіддя. Це дасть можливість знизити рівень розораності території до екологічного оптимального, встановити співвідношення: рілля - природні кормові угіддя - ліси та лісовкриті площі, на рівні 1:1,6:0,6, гармонізувати сільськогосподарське виробництво таким чином, щоб обробляти всі наявні землі з урахуванням їх

придатності та локальних особливостей до вирощування тих чи інших видів сільськогосподарських культур, що забезпечить отримання значно більшого обсягу екологічно чистої сільськогосподарської продукції з одиниці площі, про що свідчить досвід зарубіжних країн, та підвищить її конкурентоспроможність на світовому ринку. Підвищення ефективності аграрного виробництва, перехід до інтенсивного способу ведення господарства на ґрунтах, що мають високий рівень родючості, та виведення з використання малопродуктивних земель дозволить не лише зекономити кошти товаровиробників, але й знизить їх капіталовкладення в ці землі. Збільшення площ природних кормових угідь до запропонованого рівня створить сприятливі умови для розвитку галузі тваринництва. Землі приватної форми власності, що підлягають консервації, трансформуванню в природні кормові угіддя чи залісненню, пропонується викупляти державою у землевласників та землекористувачів. Це створить національний державний резервний фонд та захистить ринок сільськогосподарських земель від монополістів.

Список літератури

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. [Електронний ресурс] // [Офіційний сайт Верховної Ради України]. - Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
2. Земельний кодекс України / у ред. від 25 жовтня 2001 р. // Законодавство України : інфодиск. - К., 2012.
3. Бяллович, Ю. П. Нормативы оптимальной лесистости равнинной части УССР [Текст] / Ю. П. Бяллович // Лесоводство и агролесомелиорация. - К.: Урожай, 1972. - Вып. 28. - С. 54-65.
4. Канаш, О. Критичний огляд традиційних підходів щодо оптимізації землекористування [Текст] / О. Канаш // Землевпорядний вісник. - 2010. - № 12. - С. 13-17.
5. Канаш, О. П. Системний підхід до екологічної оптимізації землекористування [Текст] / О. П. Канаш // Вісник ХДАУ, 2001 - № 4. - С. 57-60.
6. Мартин, А. Консолідація земель сільськогосподарського призначення та правові механізми її здійснення в Україні [Текст] / А. Мартин, О. Краснолуцький // Землевпорядний вісник. - 2011. - № 5. - С. 16-21.
7. Мовою цифр. Земельні ресурси України та їх використання [Текст] // Землевпорядний вісник. - 2011. - № 8. - С. 47-48.
8. Риборські, І. Вплив складу угідь на екологічну стабільність території [Текст] / І. Риборські, Е. Гойке // Землевпорядні роботи в спеціальних умовах. - Татранська Ломніца, 1988. (на словацькій мові).
9. Созінов, О. О. Сучасні деградаційні процеси, еколого-агрономічний стан та оцінка придатності сільськогосподарських земель для створення екологічно чистих сировинних зон і господарств [Текст] / О. О. Созінов, М. В. Козлов, А. Г. Сердюк та ін. // Агроекологія і біотехнологія: зб. наук. праць. - К., 1998. - Вип. 2. - С. 54-65.
10. Стойко, Н. Оптимізація землекористування - невід'ємна складова ефективного землеустрою. Як реалізувати її [Текст] / Н. Стойко // Землевпорядний вісник. - 2009. - № 2. - С. 37-39.

РЕЗЮМЕ

Юхно Альона

Оптимизация площадей земельных угодий с учетом показателей зонирования земель

Определены оптимальные площади пашни, естественных кормовых угодий, лесов и других лесопокрытых площадей на территории Белопольского и Боровского административных районов с учетом их зональной принадлежности к лесостепной и степной зоне. Указанные показатели сопоставлены с полученными данными по Украине с целью усовершенствования механизма использования и управления земельными ресурсами в рыночных условиях.

RESUME

Yukhno Alyona

The optimization of land areas based on the indicators of zoning

Optimal squares of arable lands, natural fodder areas, forest resources in Bilopillya and Borova administrative districts based on zoning characteristics of forest-steppe and steppe zones have been determined. The comparison of these indicators with the data of Ukraine have been made in order to improve the mechanism of land usage management in the market conditions.

Стаття надійшла до редакції 20.10.2012 р.